
PROFESIONÁL UTAJENÝ JAKO „C“

ŘEDITEL BRITSKÉ VÝZVĚDNÉ SLUŽBY SIS/MI 6 ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

STEWART MENZIES

ŠÉF NÁMOŘNICTVA CHURCHILL NESOUHLASIL

Šéf SIS/MI 6 admirál Hugh Sinclair zemřel 4. listopadu 1939 v Londýně. Po několikadenním pobytu ve vojenské nemocnici podlehl zákeřné nemoci. Třebaže se jeho konec očekával, vláda Nevilla Chamberlaina tento okamžik nesla přesto těžce – musela jmenovat Sinclairova nástupce. Musela vybrat muže velmi důvěryhodného, protože bude znát největší tajemství království a bude nejdůležitějším poradcem vlády v otázkách mezinárodní politiky. Jeho existence bývá natolik tajná, že se vůbec neuvádí v organizační struktuře vlády britského impéria. Vědí o něm pouze zasvěcení vládní úředníci – skrývá se pod písmenem „C“. Někteří vládní úředníci a novináři dokonce pochybují o tom, zda má Velká Británie vůbec nějakou výzvědnou službu, zvláště teď, v dobách míru.

Největší naději zdědit toto křeslo měl plukovník Stewart Menzies, Sinclairův devětačtyřicetiletý náměstek, který v tajných službách působil od roku 1915. Admirál napsal den před svou smrtí dopis parlamentnímu podsekretáři ministra zahraničí Alexandru Cadoganovi, že Menziese na toto místo doporučuje. Plukovníka znal král a všichni ministři, nezdálo se, že by jeho jmenování kabinet neschválil. Podplukovník Claude Dansey, který měl o funkci zájem, nepřicházel v úvahu, bylo mu už třiašedesát a byl prakticky v penzijním věku.

Na zasedání vlády však vystoupil Winston Churchill, první lord Admirality, a prosazoval do této funkce dosavadního náčelníka Oddělení námořního zpravodajství (NID) admirála Johna Godfreye. Přitom Churchill znal Menziese a jeho rodinu už od roku 1906. Možná na jeho postoj trochu zapůsobila i vzpomínka na to, že ho kdysi odmítla Menziesova teta Muriel Wilsonová. Demagogicky argumentoval

tím, že válka s Německem, které se všichni obávali, se bude z velké části odehrávat na moři – chtěl pomoci svému oblíbenci. Ostatní ministři mu oponovali: Válka bude probíhat také na pevnině a ve vzduchu! Tento názor zastávali zvláště ministr letectví Archibald Sinclair a ministr dopravy kapitán Euan Wallace. Ministr Maurice Hankey, který měl na starosti tajné služby, by tam nejradyji viděl brigádyra Jaspera Harkera, šéfa kontrašpionážního oddělení MI 5.

Bezvládí v britské výzvědné službě trvalo 26 dnů. Potom vláda jmenovala na návrh ministra zahraničí lorda Halifaxe do funkce generálního ředitele SIS Menziese. V tisku se o tom neobjevila ani řádka. Jako obvykle – tajná služba formálně neexistovala.

PRVNÍ BITVA NA YPRES

Stewart Graham Menzies se narodil 30. ledna 1890, tedy za vlády královny Viktorie, v Londýně. Měl ještě staršího bratra Keitha a mladšího Iana. Jeho otec John Graham Menzies byl dědicem skotských lihovarníků, kteří vlastnili druhou největší palírnu whisky v Evropě. Matka Sussanah pocházela z neméně bohatého loďařského rodu Wilsonů. Rodiče se přátelili s králem Edvardem VII., pomlouvači tvrdili, že je skutečným otcem Stewarta, ale byl to výmysl. John Menzies hrál na burze, ale moc se mu nedařilo, přišel o velké jmění. Byl bouřlivák a alkoholik, také svobodný zednář. Dostal tuberkulózu a po pěti letech trápení v necelých padesáti letech roku 1911 zemřel, rodině zanechal nepatrné jmění. Vdova se později provdala za lorda Holforda.

Ve třinácti letech šel Stewart studovat na chlapeckou internátní školu v Etonu – patrně nejelitnější učiliště v Británii. Vynikl tam jako sportovec svou vytrvalostí a výborným zdravím, které mu umožňovalo běhat a hrát takřka až na pokraji sil. Studoval výborně. V sedmácti letech ho přijali do elitního studentského klubu *Pop*, založeného roku 1811, jemuž předsedal jeho kamarád Rex Benson. Když Rex opouštěl v roce 1908 Eton, navrhl za šéfa *Popu* Stewarta.

Na jaře 1909 ukončil Menzies Eton na výtečnou. Místo aby pokračoval jako většina spolužáků ve studiu na Oxfordu, zamířil do jiné elitní společnosti – do Granátnické gardy, jejíž příslušníci byli považováni za nejlepší vojáky na světě.

Devatenáctiletého mladíka přijali do gardy v hodnosti podporučíka. Avšak on si brzy uvědomil, že by chtěl bojovat v sedle. Díky známostem a příbuzenským svazkům se mu po roce podařilo přestou-

pit do prestižní Druhé gardy britské armády, která sloužila na koních při nejrůznějších královských ceremoniích. V roce 1913 ho povýšili na poručíka.

Jako mladý důstojník vstřebával Menzies všechny nové poznatky. Učil se orientovat podle mapy, používat kompas, střílet z kulometu, chodil na hodiny veterinární medicíny. Navštěvoval kurz pro adjunkty, který byl nutný pro získání velitelských pravomocí. Podle rodové tradice vstoupil ke svobodným zednářům.

Mladý důstojník poprvé okusil vůni mezinárodní scény, když 8. března 1913 zavraždil anarchista řeckého krále Jiřího I., bratra britské královny Alexandry, pocházející z dynastie německých knížat. Armáda vyslala na jeho pohřeb delegaci. Jeli tam důstojníci Druhé gardy, podplukovník princ Alexander Tect, synovec zavražděného, major lord Kenyon a poručík Menzies.

Na svatbě svého přítele poručíka Davida Euana Wallaceho v červenci 1913 Menziese zaujala mladší sestra nevěsty Avice Ela Muriel Sackvillová. Pocházela ze slavného hraběcího rodu. Začali si dopisovat, občas se sešli.

Když Němci zahájili 3. srpna 1914 útok na Francii přes neutrální Belgie, připojila se britská vláda k její obraně. Druhá garda se stala z reprezentačního vojska bojovým útvarem – začlenili ji do sedmé brigády třetí jízdní divize. Na frontu u belgického města Zeebrugge dorazila 10. října 1914.

Němci tam nasadili obrovské dělo zvané *Thustá Berta*, které později odstřelovalo i Paříž. Jeho existenci tajná služba vůbec nepředpověděla.

Ve druhé polovině října se pluk přesunul do belgické vesnice Zandwoorde a sváděl tam s Němci velmi těžké boje. Shodou okolností na německé straně sloužil tehdy jako kurýr Adolf Hitler z Rakouska. Ráno 29. října spustili Němci dělostřeleckou palbu, která těžce poničila britské pozice a zabila několik vyšších důstojníků. Potom zaútočili na vesnici. Zraněné britské vojáky bez milosti stříleli, přesto ofenziva německých divizí selhala.

Tato první velká srážka britských a německých vojsk za Velké války, kterou historici nazývají První bitva na Ypres, skončila okolo 11. listopadu. Zahynulo tehdy přes 54 tisíc britských vojáků. I velitel pluku Algernon Holford Ferguson byl těžce raněn.

„Milá matko, píšu ti, abys věděla, že Keith a já jsme stále bez zranění,“ psal 5. listopadu Stewart Menzies matce. Bratr Keith bojoval v sousedním útvaru.

„Jak Stewart unikl smrti, zranění anebo zajetí Němci, to je zázrak,“ hodnotil situaci historik Anthony Cave Brown v knize *The Secret Servant – The Life of Sir Stewart Menzies Churchill’s Spymaster* (Tajný úředník – Života sira Stewarda Menziese, Churchillova šéfa špionáže). Bojoval statečně, musel nahrazovat vyšší důstojníky, kteří padli anebo byli zraněni. V polovině listopadu ho povýšili na kapitána a v provincii dostal od krále Jiřího V. druhé nejvyšší státní vyznamenání *Řád za vynikající služby* (Distinguished Service Order).

Druhou gardu, stejně jako další útvary, stáhli z fronty a doplnili ji novými vojáky. Kapitán Stewart Menzies měl nyní pod sebou 380 mužů.

BEZ VÝCVIKU ŠÉFEM KONTRAŠPIONÁŽE

Němci věděli, že Francouze nahradila „anglická kavalerie“. Jak se to mohli dovědět? Kapitán Menzies o tom debatoval s majorem T. G. J. Torriem, který velel Druhé gardě, dokud se nevrátí z nemocnice zraněný Ferguson. Torrie před tím sloužil ve zpravodajském oddělení hlavního štábu a teď o tomto maléru napsal majoru Walteru Kirkeovi, který na velitelství zůstal. Několik dnů nato Kirkeovi oznámili z první jízdní divize, že objevili místo, kde se Němci napojili na jejich telefonní kabely a odposlouchávali jejich hovory. Záhada byla vyřešena.

Kirke, který potřeboval ve svém oddělení zkušené důstojníky znalé cizích jazyků, nabídl Stewartu Menziesovi, aby k němu nastoupil. Kapitán si nabídku rozmyšlel, nechtělo se mu opustit své vojáky.

Pod velením uzdraveného Fergusona odjeli na frontu k belgickému městu Hooge, aby obsadili tamní pevnost. Dne 10. května 1915 zahájila německá armáda další masivní útok. Fergusona znovu zranili, velení pluku se ujal Menzies. Němci chtěli za každou cenu postoupit kupředu. Proto po dvou týdnech bojů vypustili proti nepříteli už podruhé bojový plyn. Před tím to udělali u Ypres 22. dubna, proto se tomuto plynu říká yperit. To byla zákeřnost, na kterou nebyli spojenečtí vojáci připraveni, protože odporovala dříve přijatým podmínkám vedení války – neměli proto plynové masky. Přesto si kapitán vedl v bojích tak statečně a rozvážně, že o něm referoval londýnský tisk. Dostal třetí nejvyšší vyznamenání – *Vojenský kříž* (Military Cross).

Všichni vojáci zasažení plynem se museli léčit, mnozí zemřeli, jiní byli nadosmrti postiženi. Kapitán Menzies sice vyvázl bez vážnější-

ho zranění, ale zdravotní následky útoku mu přesto nedovolily pokračovat v aktivní službě.

Převeleli ho na velitelství britské expediční armády v St. Omer. Nastoupil tam 16. prosince 1915 jako šéf kontrašpionáže a bezpečnosti armády. Ačkoli neměl žádný zpravodajský výcvik, musel nahradit odcházejícího kapitána Campbella. Novým velitelem britských vojsk ve Francii se stal generál Douglas Haig, který velel bitvě u Ypres. Avšak odtamtud si mohl stěžít Menziese zapamatovat, mladý důstojník byl jedním z mnoha jeho podřízených. Spíš mohlo zapůsobit, že se znal se Stewartovým otcem, protože i on pocházel z rodiny výrobců whisky. Podle Browna mohlo hrát roli i členství v svobodných zednářích.

Ovšem musíme si uvědomit, že nástup do tajné služby bez předchozího zpravodajského výcviku byl tehdy – v počátcích těchto organizací – běžný. Chyběli lidé, kteří by tuhle profesi znali, museli se vyučit sami.

V dopise matce v prosinci napsal, že starý přítel z Etonu Archibald Sinclair ho pozval na oběd s Winstonem Churchillem, který sloužil jako major skotského pluku. Tato schůzka nic neznamenala, znali se z minulosti, přáteli se nestali.

Zato se sblížil s plukovníkem Jamesem Marshall-Cornwallem, který zastupoval generála Johna Charterise, šéfa zpravodajství vrchního velení, během jeho čtyřtýdenní nemoci. Zpravodajci každý den referovali generálu Haigovi o situaci Němců, jak ji znali z nejrůznějších hlášení. Současně se dostával do kontaktu s generálním ředitelem výzvědné služby SIS Mansfieldem Cummingem. Když odešel ze štábu Kirke, nahradil ho major Reginald C. Drake, jeden z nejbližších spolupracovníků šéfa kontrašpionáže Úřadu tajné služby (Secret Service Bureau) čili MI 5 Vernona Kelleho.

Stewart Menzies působil za druhé světové války na stěžejním postu ředitele britské výzvědné služby SIS/MI 6. Podle Churchilla uspíšily výsledky výzvědné služby konec války asi o dva roky.